

ДІАЛЕКТОЛОГІЯ. ІСТОРІЯ МОВИ. ОНОМАСТИКА

УДК 811. 161. 2'28

Г. І. Мартинова

УСКЛАДНЕНІ ФОРМИ ПРОСТОГО ДІЄСЛІВНОГО ПРИСУДКА В СЕРЕДНЬОНАДДНІПРЯНСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті вперше розглянуто ускладнені форми простого дієслівного присудка в ареалі середньонадніпрянського говору в цілому. Дослідження здійснено за матеріалами діалектних текстів, а це дає повнішу й об'єктивнішу інформацію про структурно-граматичну, семантичну й функціонально-стилістичну специфіку розглянутих одиниць, засвідчує їхнє місце в досліджуваній системі. Виявлено, що ускладнені форми простих дієслівних присудків у середньонадніпрянських говірках виникають унаслідок функціонування додаткових граматичних засобів: часток, так званих «порожніх слів» чи повторення форм, які передають найрізноманітніші відтінки предиката. У всіх середньонадніпрянських говірках мовці найчастіше вживають з цією метою частки, що надають присудку різних стилістичних відтінків, причому специфіка досліджуваних говірок полягає в одночасному використанні часток зі спонукальною, модальною, обмежувально-видільною та підсилювальною семантикою. Ускладнені прості дієслівні присудки, утворені шляхом повторення дієслів, є засобом вираження тривалої, повторюваної чи інтенсивної дії, або називають періодичну дію з результативним значенням, а при наявності частки не з відтінком сумніву в тому, що дія матиме якісь наслідки. Ускладнені присудки-ідіоми виявлені зрідка, здебільшого вони характеризують особистість комуніканта чи увиразнюють висловлення.

Ключові слова: ускладнений простий дієслівний присудок, частка, порожні слова, діалектний текст, середньонадніпрянський діалект.

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими і практичними завданнями та аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні десятиліття відчутна активізація досліджень української діалектної мови: з'явилося чимало праць, присвячених системному вивченню фонетики, фонології, лексичного, фразеологічного та морфологічного складу говірок. Меншу увагу приділено аналізу одиниць синтаксичного рівня, встановленню їхньої ієрархії та особливостей функціонування в діалектах.

Загальну характеристику синтаксичних систем наріч і діалектів української мови подано в працях С. Бевзенка [2, с. 151–177], І. Матвіяса [8, с. 20–25]. Більшою мірою вивчені синтаксичні особливості говорів південно-західного наріччя (праці І. Чередниченка, Й. Дзензелівського, І. Слинька, К. Германа, Н. Гуйванюк, В. Добоша, М. Кобилянської, С. Маковійчук, П. Недільського, В. Юрценюка тощо); меншою – північного (студії Н. Желєзняк, О. Юсікової), і особливо південно-східного (статті В. Брахнова, П. Дудика, Г. Муқан) наріч. В Атласі української мови діалектний синтаксис представлений лише на 8 картах, зокрема 6 із них присвячено поширенню словосполучень і 2 – синтаксичних конструкцій [1, к. 274–281]. В останні десятиліття структурні одиниці синтаксису вивчають переважно в текстовому вияві [11, 2006, с. 243–251; 10, 209, с. 639–643; 7; 6, с. 200–201], що уможливлює здійснення компонентного, позиційного та контекстуального аналізу синтаксичних одиниць.

Визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми. На жаль, синтаксис середньонадніпрянських говірок вивчений недостатньо: у 60–70-х роках ХХ ст. було опубліковано лише кілька розвідок про окремі синтаксичні одиниці з різних груп середньонадніпрянських говірок (північних – В. Брахнов [3, с. 94–108]; полтавських – П. Дудик [5, с. 102–109]), проте комплексного опису цих говірок досі не здійснено. Як відомо, середньонадніпрянський діалект став основою української літературної мови, а тому вивчення його синтаксичної системи надзвичайно важливе як щодо з'ясування її структурно-семантичного складу, особливостей репрезентації, так і для виокремлення в ній загальноновживаного й вузьколокального.

Мета статті – представити ускладнені форми простого дієслівного присудка, виявити специфіку їхнього вираження та функціонування в діалектних текстах із різних зон середньонадніпрянського говору.

Матеріалом для дослідження послуговували діалектні тексти, представлені в збірниках (ГПК, ГЗП, ГЧ) та у вигляді електронної фонотеки на компакт-дисках, що дає змогу об'єктивно репрезентувати синтаксичні одиниці у зв'язному діалектному мовленні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі ускладненими вважають присудки, утворені шляхом повторення слів і додавання спеціальних часток [9, с. 116]. П. С. Дудик, розглядаючи простий ускладнений присудок у полтавських говірках, зазначає, що це аналітичне з формального погляду утворення «щонайменше з двох слів, одне з яких (або й усі) є повнозначними» більшою мірою придатне порівняно із звичайним дієслівним присудком «для оформлення повнішої семантики і глибшої емоції» [5, с. 100].

Найчастіше в текстах засвідчено простий дієслівний присудок, ускладнений частками, які мають функційну спеціалізацію – підсилювально-видільну, модальну, емоційно-експресивну. Зокрема, частка **і** надає дієслову-присудку відтінку результативності, відповідності, посилення: *а й¹ мати ни¹ч ім ни бо¹л'іл'и /¹кажут' / йа і ни з¹нал'а / де те¹серце / (Дв); ... а йа йак п'ідб'іл'шал'а / то вже вйа¹зал'а в сно¹ни / і так і жниву¹вал'и / ; ... о¹це виструж¹ут' до твир'дой¹і почви / а то¹д'і ж і кл'а¹дут' і на ц'й¹і почв'і 'ц'іном мо¹л'от'ат' // (Гл); брат м'й¹ нас скот / і в кан'тор'і і вмер на сов'іш'чан'йі / (Бд); Так йа й по¹б'ігл'а та й заб'рал'а до¹дому / (Уст); то во¹на за 'ч'улку б'рал'ас'а / та й 'с'аде / по¹сидит' / та 'сид'а й 'йіл'а / (Млш).*

Частки **як, аж, ше й** вживані для підсилення дії, підкреслення її несподіваності: *до ми бу¹л'о о¹це йак п'разник / да йак по¹шійут' мати спод'ниц'у 'нову / (Дв); пир'іж'к'ів йак нап'іче та йак по¹тавит' на ст'іл пир'іж'ки / і ше й 'л'удам да¹йе // (НД); та йа ж л'ан'кова / та в'носив'а та йак прост'удил'ас'а та на д'ругий ден' йак захвор'іл'а та м'іс'ац'чи два ли¹жал'а / (Млш); поки / йі'йі син був / Ди¹кан'ка в Пол'таве¹к'йі 'облас'т'і / 'поки аж при¹йїхав / (Дн); ... бо са¹мому 'Пут'інов'і ни¹ вигодно / бо о¹це в'ін там аж тан'ц'у¹йе / шо це ж о¹це ж 'Йул'кин 'ур'ад у¹волили // (Мск); з пир'і л'аку аж по¹ногах по¹б'ігло і випала кар'тошка // (Я) тощо.*

Частка **мов** надає порівняльного чи вірогідного відтінку значення, причому вона може функціонувати з частками, що мають підсилювальну семантику: *а йа сто¹йу на 'пол'ику ота¹ко / шоб¹ 'бачил'и / во¹ни ни 'в'ір'ат' / 'кажут' / шо мов по¹бил'и чи шо / ну ни 'бил'и / (Трє); йак то о¹це в'ремн'а по¹гано жит' ни¹грамотному / 'грош'і м'ін'айуц'а та та¹к'і / шо мов з¹найу 'грош'і / (Тв); роздов¹байиш ту га¹л'ушку / ага / мов у¹же зварилас'а / (Клш); йа ни 'бачила / 'бачит' / то¹д'і йїх мов і ни бу¹ло / (Шш); на¹ко'с'у ти 'інин'а / пови¹зу ко¹ров'і / та¹ке мов ше ж йа по¹ма¹гайу /; 'мама нас / мов бу¹ло на¹гр'іе / мов во¹дичку / поку¹пайе і 'садит' до с'толу // (ЗД). Частка **хоч (хоть)** має обмежувально-видільну семантику, виконуючи важливу роль у комунікативній актуалізації реми: *в'і мене ос'кохта йе д'рана / на¹д'іниш / хто ти¹бе / то н'іх'то ти¹бе хоч ни в¹йе / (Брл); 'Хот'би вже йа¹кийс'магн'ітох'вон та кл'уб отк'рили / шоб во¹ни хоч з¹нали ку¹ди йім бу¹ло хот'іти // (Вр); йак'шо ж / 'каже / ше ни повез'ли / то йа йо¹го хоч там по¹бачу //; шо хай по¹буде хоч т'рошки / йа хоч подив'л'ус' / по¹дивимос'а о¹дин на 'одного // (Мск).**

Простий присудок, виражений дієсловами наказового способу, ускладнюють модальні спонукальні частки **ну (ану), бодай**, які реалізують семантику бажання, прохання, наказу, заборони-заклику: *Ни¹ма ско¹тини у дво¹р'і / жи¹ве сам / ну й кин' / ни 'дес'ат'к'іло¹грам 'борошина / дай по три чи по п'ят' / (Ск); ну ко¹точок зас¹ни / зас¹ни си¹ночок / зас¹ни / зас¹ни / зад'р'їмай та н'ічого ни¹ д'умай / т'іки д'умай с'пати / (Бгд); а¹ну кум / ку¹ма / ід'іт' / ід'ут' / с'і'дайут' / с'п'і'вайут' / (Дн); та¹ бо¹же / ой / бо¹дай н'іх'то ни до¹ж¹дав та¹кої 'жиз'н'і / (Дм), ой / бо¹дай йо¹го й ни жит' / ни до¹жи¹дат' та¹кого // (Хр). Зрідка трапляються конструкції з частками **бодай і би** при дієслові минулого часу для вираження бажального способу, причому мовець не спонукає до виконання бажаної для нього дії, а лише повідомляє про неї: *сп'і'вайут' / і во¹зилис'а / бо¹дай би пока¹зилис'а // (Хц).**

Частками стали дієслівні форми **давай, було, бувало, уз'ав (уз'ала, -о, -и, воз'ми)**, які дослідники називають ще «порожніми словами», оскільки вони втратили лексичне значення, набули високого ступеня семантичності та слугують засобом вираження лише граматичних значень [4, с. 81–83]. Такі слова близькі до часток і нерідко підсилюють простий дієслівний присудок спонукальною семантикою. Частка **давай** у сполученні із дієсловами теперішнього та майбутнього часів синонімічна в досліджуваних говірках до сполук із часткою **ну**: *п'іш'л'и 'гарн'і д'іє'ки / так¹ 'гарно пов'іран'і / та го¹в'іт'жи / да¹вай жи ж го¹в'іт' / (Зр); да¹к во¹ни то¹д'і 'бабу ту на 'воза / на¹ сан'і / да привиз'л'и до¹дому / да с'кинул'и ж да в'ін до 'матушки / шо да¹вай мат'у¹хат' жи 'бабу / (Брл); 'йакоби ж во¹ни жи¹л'и ж 'р'а¹дом і д'ід Павло Горо¹бец' / да¹вай одки¹дат' / чи во¹ни йе жи¹в'і / (Дрз); то це вже нат'кал'а / наб'іл'ил'а і да¹вай шит' / (Мкй); розв'а¹зал'и ту кал'и¹ту і / з¹начит' / це / і да¹вай ми йі'йі л'а¹мат' по ку¹сочках / і да¹ват' 'йієсти // (Бгд); в'ін ска¹зав ми¹н'і / шо да¹вай йа ти¹бе заб'и¹ру / (Клш). Також вона може ускладнювати головний член безособових*

(інфінітивних) речень: *та тоді давай само́тужки т'а́гти в йар того парови́ка / та давай мо́лот' /* (Хр); *а ми з подруго́ю пішли в них і давай т'і́кат' / ни ве́рнулис' ми // ми пе́ре'сид'іли в тих ло́зах до ве́чора / поки́ поно́ч і ста́ло / і давай до́б'рац'а́ йі́хат' / йти на́ н'е́шу до́дому //* (Кз); *та й давай б'і́гти во́ни у во́лос'т'у́ди /* (Кз). Частку **було** (ж, там, як) додають до дієслів теперішнього чи майбутнього часу доконаного виду, які вжиті в значенні минулого часу: *о́це ти́ждин' бу́ло гу́л'а́ют' /* (Дрз); *бу́л'о́ ма́ти ка́же /* (Кж); *да бу́л'о́ ж да́йут' нам о́це на жовт'не́ве / там по к'і́лу до боро́шна / до там шче чо́го /* (Дв); *ну бу́ло ж там за́р'іжут' ко́л'и і поро́с'атко //* (Дрз); *ма́ти ж ко́л'ис' бу́л'о́ йак зо́л'ат' / сорочки / да вс'о́ да о́т'і жл'ук'та / да́ поки́ попе́рут' /* (Дв). Частка **бувало** слугує для виділення, актуалізації дії, причому її може підсилювати частка і (й): *гос'т'і бу́вало зби́райуц'а́ дес' там і с'п'івали піс'ні́ / ко́л'адки / шче"др'і́вки //* (Грн); *ма́ти бу́вало́ н'іс'ла во́йни / тво́їа ма́ти пі́шла до мо́йейі /* (Крб); *а бу́вало шо́ й вби́вали́ л'у́дей о́це на ц'і́й За́бар'і /* (Брз).

Нерідко в текстах трапляється простий ускладнений присудок, утворений із дієслова доконаного виду минулого часу та препозитивних часток **взяла та** (та й, і, й), що активізує виклад, реалізує несподівану, невмотивовану дію, має відтінок «здійсненого наміру» [5, с. 106]: *а́йа́ ж воз'а́ми та́й ска́жи / йак хто́зна'шо́ /* (Трс); *хо́т'і́л'ос'а́ вже́ ми́н'і́ н'і́д'іти в степ / у степ / щоб із'тими́ із'посл'і́ми на сті́ну / йа́ вз'а́л'а́ та́й ук'ра́л'а́ / л'о́жку та́й пі́шла́ /* (НП); *д'іти́ так ниві́л'і́к'і́ / да́к уз'а́л'а́ да́ по́душку рози́сл'а́ /* (Брл); *йа́ вз'а́ла́ розчи́нила́ те́к'і́стичко́ / учи́нил'а́ / а́ по́том на́рано́ м'і́шу́йо́го́ і хл'і́б пі́чу //* (Мкй); *а́ в'ін уз'а́в і с'т'а́з із'во́за́й'і́ / ше́ ду́жчий бу́в //* (Л); *о́це ж одті́че́ цей сир' / і́ вз'а́л'и́ зби́вал'и́ йо́го /* (Мкй); *а́ то́д'і́ вз'а́в та́о́тко́ і зви́р'нув йо́го / та́й поса́див у с'коворо́ду і в'ін о́це кру́гом о́це зве́р'нутий /* (Врм).

Частотні в текстах прості дієслівні присудки, ускладнені відзайменниковою часткою **собі**: *йак о́це с'о́дн'і́ стик'ла́ йа́ хл'і́ба́ / а́ на́ дру́гий раз о́став'а́йу́ со́б'і́ / к'і́ста́ / к'і́сло́го то́го са́мо́го ж / со́б'і́ о́стали́ к'і́ста́ в'і́ж'і́ там ли́жит' /* (Дрз); *д'і́жка та́ка здо́рова́ / там бо́чка́ / то́ ог'і́рки со́б'і́ за́сол'у́йут' /* (Дрз); *пі́ш'інка́ у л'і́ску́ / во́на са́ма со́б'і́ с'і́йиц'а́ / шчи́найиц'а́ на́ боршч' / та́к'і́ ли́сточкі ма́лен'к'і́ зли́нен'к'і́ / то́ во́на там со́б'і́ ро́сте́ і цв'і́те́ так жовти́н'ко́ /* (Дрз); *у́ мене́ о́там ц'і́п'і́е́ / йа́ со́б'і́ о́там й́ ква́с'і́л'ку́ по́моло́тил'а́ чи́ го́роху́ в'і́ мене́ тро́хи́ йе́ / то́ йа́ со́б'і́ по́моло́тила́ ц'і́ном //* (Мкй); *А́ дна́к ко́рову́ де́р'жал'и́ / ко́р'і́вка́ / поро́с'а́ / да́ так со́б'і́ й хаз'а́йну́вал'и́ //* (Дв). На думку І. І. Слинька, «іменні форми давального етичного займенника **собі**, ставши частками, надають дієслову-присудку значення вільної дії [9, с. 117], підсилюючи й увиразнюючи її».

Засвідчено також частку **прямо**, що слугує для виділення дії, вираженої дієсловом-присудком: *га́рно вимил'и́ пі́ч / йак на́па́л'ил'и́ там / і́ пр'а́мо боро́шенци́м на́тру́шуйут' і́ в пі́ч //* (Мкй); *а́ ма́ти́ ж од'но́ / за́ си́ном пр'а́мо́ пл'а́че //* (Хр); *у́ м'і́шках пр'а́мо со́л'ил'и́ й скл'а́дал'и́ //* (Ндг).

Ускладнені прості дієслівні присудки, утворені шляхом повторення дієслів недоконаного виду минулого й теперішнього часів, є засобом вираження тривалої дії: *... й́ приві́з'л'и́ су́с'і́ди́ ж до́ комин'данта́ / комин'дант' диві́с' / диві́с' /* (Брл); *на́ го́ришче́ зви́л'а́ й за́кри́л'а́ / за́кри́л'а́ і́ йа́ си́д'і́л'а́ / н'і́ла́кал'а́ / н'і́ла́кал'а́ /* (Брл); *... да́к йа́ в то́й ту́ал'ет' / да́ й за́хо́вал'ас'а́ / а́ во́ни б'і́гал'и́ / б'і́гал'и́ /* (Брл); повторюваної: *а́ чо́л'ов'і́к б'і́л'ше́ учи́с'а́ / при́йде́ / поро́бив' / поро́бив' / зно́ву по́йі́хав у́ чивс'а́ /* (Брл); *там н'е́м'і́ ж про́йі́ж'а́йут' / а́ тре́ба́ щоб і́ сн'і́г жи́ одки́дал'и́ / бо́ т'і́ ж о́бози́ і́ йду́т' / і́ йду́т' /*; *... так о́то ста́не" / в'і́е" / в'і́е" то́й хл'і́б' / на́в'і́е" /* (Брл); *ми́ цейу́ с'те́жичко́ю / с'те́жичко́ю і́дем' / і́дем' /* (Дрз); або інтенсивної: *а́ в чо́тир'над'ц'а́т' го́д йа́ вже́ пе́ре"д' во́дил'а́ / са́найу́ / са́найу́ / гу́п' / у́ с'тину́ або́ у́ го́лову́ зру́дка́ / бо́ йа́ спе́реду́ / бо́ йа́ би́стра́ бу́л'а́ //* (Грш). Ускладнені прості дієслівні присудки у формі доконаного виду минулого чи майбутнього часів виражають більшу інтенсивність, періодичність дії з результативним значенням: *о́то жи́зн' бу́л'а́ / да́ й пі́рижи́л'и́ / пі́рижи́л'и́ і́ хол'о́да́ / і́ гол'о́да́ /* (Дв); *ми́ вс'і́ мні́мо́ ка́жна́ / до́ сно́па́ на́м'і́нала́ / на́м'і́нала́ /* (Зр); *йа́ в'і́й'ду́ / та́ на́кру́чу́ / на́кру́чу́ / кру́тени́к'ів' /* (Грш); *чи́ р'а́дно́ чи́ шо́ б то́ни́ бу́ло́ / пра́чом' ви́бі́е' / ви́бі́е' // і́ хара́шо́ //* (Мкй).

Ускладнений присудок у формі наказового способу служить для підкреслення наказу, прохання, заклику: *ба́ба си́дит' та́й ки́да в пі́ч // йак го́р'шечки́ вит'а́гат' / і́ди́ / йди́ ро́га́чем //* (Грш); *... на́гу́л'ал'ас'а́ / йди́ / йди́ со́б'і́ з'Бо́гом //* (Бгд); *т'і́ки́ зви́ду'ю́ч'і́ / кри́чит' / Ха́ри'ти́но / йди́ с'у́ди́ / чо́ ти́ / с'і́дай си́ди́ / му́шу́ йа́ си́д'і́т' /* (Бг) або реалізує ці значення послаблено, з відтінком необхідності: *Во́но о́це́ йак по́дума́й / то́ в си́л'і́ ни́ ду́же́ до́бре́ л'у́д'ам / ро́би́ й ро́би́ /* (Бг).

Засобом вираження ускладненого простого присудка можуть бути імперативи здебільшого у формі 2 ос. одн. з часткою **не** посередині: *во́на ми́н'і́ й ка́же́ / Л'і́д'і́йка́ / р'і́шай́ ни́ р'і́шай́ / ти́ йі́й роз'ка́зуй* (Трс); *йа́ ж все́ зна́йу́ / т'і́ки́ шо́ йа́ ба́л'а́кат' ни́ ба́л'а́кал'а́ по́йі́хн'о́му́ /* (Бг), а також

сполучення інфінітива, частки **не** й форми наказового способу, що має додаткове значення сумніву в тому, що дія буде результативною: *Ти й'їй роз'казуй / а р'їшай ти й'їй* / (Трс).

Зрідка функціонують також ускладнені присудки-ідіоми: *то й'ак ви'орав тим т'рахтором / то хай во'но скажиц'а / й'а ше т'ижде"н' хо'дил'а та загор'тал'а* / (Грш); *ой го'споди ой / хай й'о'му оч'ї пови'лаз'ат' / шо й'а т'іки ни тире"жи'л'а* / (Грш); *бо й'ак за'м'ісите ви й'їй кру'тен'ко / то во'на ж' у'гору й'де / паска ви'ходе т'іки та'ка* / (Мкй); *й'ак просту'дил'ас'а та на д'ругий ден' й'ак захво'р'іл'а та м'іс'ац' чи два ли'жал'а / чут' і дуба ни дал'а* / (Млш), що переважно орнаментують мовлення емоційно налаштованих діалектоносіїв.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі. Таким чином, вивчення діалектного синтаксису за матеріалами текстів дає повнішу й об'єктивнішу інформацію про структурно-граматичну, семантичну й функціонально-стилістичну специфіку окремих його одиниць, засвідчує їхнє місце в досліджуваній системі. Ускладнення простих дієслівних присудків у середньонаддніпрянських говірках відбувається шляхом додавання часток, близьких до них так званих «порожніх слів» чи повторення форм. Ці додаткові граматичні засоби передають найрізноманітніші відтінки предиката. Здебільшого мовці використовують частки, які надають йому різних стилістичних відтінків, причому специфіка досліджуваних говірок полягає в одночасному використанні часток зі спонукальною, модальною, обмежувально-видільною та підсилювальною семантикою. Інші ускладнені форми простого дієслівного присудка засвідчено зрідка.

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні за матеріалами діалектних текстів засобів вираження простих дієслівних присудків спеціалізованого й неспеціалізованого типів.

Умовні позначення джерел

ГПК – Говірки Південної Київщини : Збірник діалектних текстів / Упорядники Г. І. Мартинова, З. М. Денисенко, Т. В. Щербина. – Черкаси, 2008. – 370 с.

ГЗП – Говірки Західної Полтавщини : Збірник діалектних текстів / Упорядник Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2012. – 325 с.

ГЧ – Говірки Черкащини : Збірник діалектних текстів / Упорядники Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, А. А. Таран. – Черкаси, 2013. – 870 с.

Умовні позначення говірок

Дрз – Дрозди, Кж – Коженики, Мкй – Макіївка Білоцерківського р-ну, Грш – Грушів Миронівського р-ну, Дв – Дівички Переяслав-Хмельницького р-ну, Л – Леонівка Кагарлицького р-ну **Київської обл.**; ЗД – Зелена Діброва Городищенського р-ну, Брл – Бирлівка Драбівського р-ну, Бг – Богуславцев, Гл – Гельмязів, Дм – Домантове, Дн – Деньги, Зр – Зорівка, Крб – Коробівка, Ск – Скориківка Золотоніського р-ну, Кз – Козарівка, Я – Яблунів Канівського р-ну, Брз – Березняки Смілянського р-ну, Бдщ – Будище, Грн – Геронимівка, Хц – Хацьки Черкаського р-ну, Бгд – Богодухівка, Вр – Воронинці, Врм – Вереміївка, Клщ – Кліщенці, Мск – Москаленки, Хр – Хреститилеве Чорнобаївського р-ну **Черкаської обл.**; Трс – Тарасівка Гребінківського р-ну, Ні – Нижній Іржавець Оржицького р-ну, Твс – Товста, Уст – Устимівка Семенівського р-ну, Ндг – Недогарки Кременчуцького р-ну, Млш – Мелюшки, Шш – Шишаки Хорольського р-ну **Полтавської обл.**

Список використаної літератури

1. Атлас української мови. – В 3-х т. – Т. 1. Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі. – К. : Наук. думка, 1984.
2. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1980. – 244 с.
3. Брахнов В. М. Складнопідрядні конструкції говірок Переяслав-Хмельницького району у зв'язку з інтонацією // Діалектологічний бюлетень. – Вип. VII. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 94–108.
4. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Ніна Василівна Гуйванюк : АН України, Ін-т мово знавства ім. О. О. Потебні. – К., 1993. – 444 с.
5. Дудик П. С. Форми простого ускладненого присудка в полтавських говірках // Сучасні говори Наддніпрянщини : Збірник статей / відп. ред. В. С. Ващенко. – Дніпропетровськ, 1969. – С. 102–109.
6. Коваленко Б. Особливості побудови складних речень у подільських говірках // Актуальні проблеми синтаксису : сучасний стан і перспективи дослідження : матеріали міжнар. наук. читань, присв. пам'яті доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри сучасної української мови ЧНУ Ніни Василівни Гуйванюк (Чернівці, 14 листопада 2014 р.) : програма, матеріали й тези доповідей / відп. за вип.: О. В. Кульбабська. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. – С. 200–201.
7. Литвинова Н. Б. Структурно-семантичні параметри висловлення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. Б. Литвинова. – Луганськ, 2010. – 20 с.

8. Матвіяс І. Г. Лінгвістичне дослідження українського діалектного синтаксису // Мовознавство. – 1974. – № 2. – С. 20–25.
9. Слинко І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. – К. : Вища школа, 1994. – С. 116–118.
10. Юрценюк В. Конструкції з об'єктним значенням у буковинських говірках // Науковий вісник Чернівецького національного університету : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 475–477 : Слов'янська філологія. – С. 639–643.
11. Юсікова О. Особливості диференціації явищ діалектного синтаксису // Діалектологічні студії. 6: Лінгвістичний атлас – від створення до інтерпретації / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2006. – С. 243–251.

Одержано редакцією 28.01.15
Прийнято до публікації 09.02.15

А. И. Мартынова

Осложненные формы простого глагольного сказуемого в среднеподнепровских говорах

*В статье впервые рассмотрены осложненные формы простого глагольного сказуемого в ареале среднеподнепровского диалекта в целом. Исследование осуществлено по материалам диалектных текстов, а это дает полную и объективную информацию о структурно-грамматической, семантической и функционально-стилистической специфике рассматриваемых единиц, свидетельствует об их месте в исследуемой системе. Выявлено, что осложненные формы простых глагольных сказуемых в среднеподнепровских говорах возникают вследствие функционирования дополнительных грамматических средств: частиц, так называемых «пустых слов» или повторения форм, которые передают самые разнообразные оттенки предиката. Во всех среднеподнепровских говорах респонденты чаще употребляют для этой цели частицы, придающие сказуемому различные стилистические оттенки, причем специфика исследуемых говоров заключается в одновременном использовании частиц с побудительной, модальной, ограничительно-выделительной и усилительной семантикой. Осложненные простые глагольные сказуемые, образованные путем повторения глаголов, являются средством выражения длительного, повторяющегося или интенсивного действия, называют периодическое действие с результативным значением, а при наличии частицы **не** с оттенком сомнения в том, что действие будет иметь какие-то последствия. Осложненные сказуемые-идиомы обнаружены изредка, в основном они характеризуют личность коммуниканта или делают высказывание более выразительным.*

Ключевые слова: *осложненное простое глагольное сказуемое, частица, пустые слова, диалектный текст, среднеподнепровский диалект.*

H. I. Martynova

Complicated forms of the simple verbal predicate in the Mid-Upper Dnieper patois

The article is originally dealing with the complicated verbal predicate forms in the generally regarded Mid-Upper Dnieper dialectal area. The research has been done on the dialectal records basis, with more complete and precise information of the structural, grammatical, semantic and functional-stylistic specification of these units, as well as of their status in the system under consideration. The complicated forms of simple verbal predicates in the Mid-Upper Dnieper patois proved to emerge as a result of functioning of additional grammatical means, particles, the so called “hollow words» or reduplicated forms to convey various shades of the predicate, among them. All Mid Upper Dnieper dialects are most frequently using the particles known for adding to the predicate varied stylistic shades, with the peculiar simultaneous usage of particles in the imperative, modal, restricting, signifying and intensifying meaning. Complicated simple verbal predicates formed through reduplication of verbs are means of conveying a continuous, repeated or intensified action, or a temporary action with the meaning of result, and, with the negative particle, in the meaning of doubt, an action with the meaning of sequence. Complicated idiomatic predicates are rarely stated, mostly specifying the speaker's personality or singling out the utterance.

Key words: *complicated simple verbal predicate, particle, hollow words, dialectal text, Mid Upper Dnieper patois.*